

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

וט האר

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

ואכלו ושבעו למען יברכה יהוה
 ארצה בכל מעשה ידך אשר
 תעשה: **ס** ששי טו (א) מקץ
 שבע שנים תעשה שמטה: (ב) וזה
 דבר השמטה שמוט כל בעל
 משה ידו אשר ישה ברעהו לא

יגש

צעהרען, אונד זיך זעטטיגען,
 דאמיט דער עוויגע דיין גאטט
 דיך ביא אללער ארבייט, דיא
 דוא פאר האסט, זענגען מעגע.
 טו (א) אללע זיעבען יאהרע
 זאלסט דוא איין ערש
 לאסיאהר האלטען. (ב) מיט
 דעם ערלאסיאהרע האט עם
 פאלגענדע בעוואנדטנים: וואס
 איין שולדהערר זיינעם געב
 סטען געבארגט האט, זאלל
 ער

תרגום אונקלוס

ר ש י

וישבעו בדיל דיברכיך יי אלהך בכל
 עובדי ידך די תעביד:

טו (א) מסוף שבע שנין תעביד שמטחא:

(ב) ודין פתגם שמטחא די שמט

כל גבר קרי רשו די ירשי בחבריה לא

יחבע

שני שהוא של עני של שנה זו ולא תאכלנו
 אתה בירושלם כדרך שזקקת לאכול מעשר
 שני של שמי שנים: ואכלו ושבעו. תן להם
 כדי שבען מכאן אמרו אין פותחין לעני
 בגרן וכו' ואתה הולך לירושלם נמעשר
 של שנה ראשונה ושנייה שהשחית ומתודה
 בערתי הקדש מן הבית כמו שמפורש בני
 חבלה לעשר:

טו (א) מקץ שבע שנים יכול שבע שנים לכל

מלוה ומלוה תלמוד לומר קרב' שנת השבע ואם אתה אומר ז' שנים לכל מלוה ומלוה להלוות
 כל אחד ואחד היא קריבה הא למדת שבע שנים למנין השמיטה: (ב) שמוט כל בעל משה ידו.

שמוט

ב א ו ר

ק פי' רש"י ז"ל, ולפי פשוטו הלוי לעני יחשב, כי אין לו נחלה בקרב ישראל: ואבלו
 ושבעו, אכילה כדי שביעה:

טו (א) מקץ, בתחלת השנה כאשר פרשתי, והעד הקהל את העם, (וזה היה במוסד הסוכות
 בתחלת השנה). (הראש"ע), ואין דבריו מכוונים, כי לא אמר מקץ השנה השביעית,

כי אם מקץ שבע שנים, והשביעית הוא סוף שבע השנים, לא תחלחם. ויתכן שכל קץ הוא
 סוף כפשוטו של מקרא בכל מקום, אבל קשה יאמר על הראש ועל הסוף. מקלה גבול מלרים
 ועד קלהו (בראשית מ"ז כ"א), מראש ועד סוף, וכן כל העם מקלה (שם י"ט ד'), וכן ת"א
 מסוף שבע שנים. ורבותינו ז"ל אמרו ששמיט' בספס הכתוב מדבר ואין השביעית משמטת אלא
 בסוכה, כי אף שכל השנה השביעית כלה תקרא שנת השמיטה כי היא קץ שבע שנים, מכל
 מקום מפני שלא אמר השנה השביעית תעשה שמיטה, רמז כי בסוף השבע ישמטו הכספים. וכן
 הקהל אמרו רבותינו ז"ל שהיה במוסד הסוכות של השנה השמינית, והוא המועד הסמוך לקץ
 השבע השנים מאחריו: שמיטה, כמו שמיטה והנחה, וענינו הסרת ההשגחה והדקדוק:
 (ב) שמוט, מקור במקום ליווי: בעל משה, במשקל מטה, והוא אם לפי דעתי, ולדעת רבים
 הוא

ה מ ע מ ר

טו (א) תעשה שמיטה, לדעת חז"ל בשמיטה כספים הנחוב מדבר, והוא א"כ מענין תיקון
 המדות לטובת הכלל. (ב) שמוט, אם גם לפי פשטות הלשון משמע שאין הכוונה

כי המלוה יבית חובו מכל וכל, אך ששנה השביעי' לא יהי' לו כנושה כי אין לו ממה לשלם,
 מ"מ

יִגַּשׁ אֶת־רַעְיוֹנוֹ וְאֶת־אֲחִיו כִּי־
 קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה: (ג) אֶת־
 הַנְּכָרִי הַגָּשׁ וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־
 אֲחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ: (ד) אִפְסָם כִּי
 לֹא יִהְיֶה־בְךָ אֲבִיוֹן כִּי־בִרְךָ
 יִבְרַכְךָ יְהוָה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יִהְיֶה
 אֱלֹהֶיךָ

ער ערלאַססען, אונד זיינען
 נעכטען אונד ברודער ניכט
 צור בעצאָהלונג אָנהאַלטען,
 זאָ באַלד דאָז ערלאַסיאָהר
 דעם עווייגען צו עהרען אויסגע־
 רופֿען אויט. (ג) דען אויס־
 לענדער קאַננט דוא צור בע־
 צאָהלונג אָנהאַלטען; וואָס
 דוא אָבער אָן דיינעם ברודער
 צו פֿאַרדערן האַסט, מוסט
 דוא ערלאַכסען. (ד) עס זאָלל־
 סע צוואַר קיינען דירפֿטיגען בייא דירגעכען, דענדער עוויגע ווירד דך אין דעם לאַנדע,
 דאָז

תרגום אונקלוס

ר ש י

יִתְבַּע מִן חֲבֵרִיהּ וּמִן אֲחֵיהּ אֲרִי קָרָא
 שְׁמִטָּתָא קֳדָם יי: (ג) מִן בֵּר עִמְמִין תִּתְבַּע
 וְדִי יְהִי לְךָ עִם אֲחֵיהּ תִּשְׁמַט יָדְךָ: (ד) לְחֹד
 אֲרִי לֹא יְהִי בְךָ מִסְּבִינָא אֲרִי בְרַכָּא
 יִבְרַכְיִנְךָ יי בְּאֶרְעָא דִּי יי אֱלֹהֶיךָ יְהִיב לְךָ

שמוט את ידו של כל בעל משה: (ד) אפס
 כי לא יהיה בך אביון. ולהלן הוא אומר
 כי לא יחדל אביון אלא בזמן שאתם עושים
 רצונו של מקום אביונים באחרים ולא
 בכם וכשאין אתם עושים רצונו של מקום
 אביונים בכם: אביון. דל מעני ולשון
 אביון

אחסנא

ב א ו ר

הוא כועל, ובעל כמו והחכמה תחיה את בעליה ונפש בעליו יקח, והטעם מי שהדבר ברשותו.
 (הראב"ע). ויתכן שהוא מלשון נשתי גבורתם (ירמיה כ"א ל'), שנעתקה ונפסקה, וכן אמרו
 רבותינו ז"ל למה נקרא שמה גיד הנשה שנה ממקומו ועלה. ויהיה משה ידו, המעתק דבר
 שהוא ברשותו לרשות אחר, ופוסק את רשותו ממנו, ועדיין ידו שלוחה לתבוע התשלומין,
 והוא המלוה, והלוה נקרא נושה, ויקרא אף המלוה נושה ברעהו, כמו נושה באשר נושה
 בו (ישעיה כ"ד ב'), לפי שאם לא הקנו הבעלים לאחר כלום אלא נתנו לו החפץ לשמיר' כמו
 בפקדון, או שלא הקנו לו אלא טורח או תועלת החפץ ולא החפץ עצמו, כמו בשאלה או בשכירו',
 לא יתכן לומר שישמטו הבעלי ממנו, שהרי הדבר עצמו קיים ואינם נוגשי' על אחיהם שלא יבקשו
 ממנו כ"א הדבר שיש בידו; וכן לא נאמרה פ' שמטה כ"א על ההלוואה, שנתנה להולאה. ולפי
 שראשי להווי' דבר בעצמו, ועתה אין לו מה שיחזיר, אמר הכתוב שלא יגש הבעל את רעהו:
 קרא, הקורא: (ג) אח הנכרי חגוש, רשות, (הראב"ע), וכן דעת הרמב"ן בס' המלו', שמה
 שאמרו בספרי זו מלות עשה, הנוונה על הל"ת הבא מכללה, להזהיר על החמלה בישראל
 בעשה ול"ת, וכן הענין ממש בעשה לנכרי תשיך. והנה השמטת הכספי' בשביעית ואסור הריבית
 הם נימוסים וחוקי' מדיניי', לא יחייבם הלדק השכלי, אבל הם מחוייבים מלד רלון המחוקק
 הגוזר עליהם, לכן לא יזכה בהן הנכרי: ואשר, אבל אשר: (ד) אפס, הטעם דע כי זה שזויתך
 שלא

ה מ ע ר

מ"מ כבר קבלו חז"ל שהלוה פטור מתשלומין לנכרי כמו והשביעית תשמטנה ונשתתה (שמות
 כ"ג י"א), שהוא עזיבה גמורה. (ד) אפס כי לא יהיה וגו', ולהלן הוא אומר כי לא יחדל
 אביון מקרב הארץ, ובהתרת זה הספק יראה לי כי כאן דבר מענין שמיטת כספים ואמר שאם
 כסף

תרגום אשכנזי

ר א ה טו

אלהיה נתן לך נחלה לרשתה: (ה) רק אם שמוע תשמע בקול יהוה אלהיה לשמור לעשות את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום: (ו) כי יהוה אלהיה ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט

דאן ער דיר אלז איין ערבנוט צום בעויטצע אייניגכט, זעגן נען. (ה) אלליין נור אלסראן, ווען דוא דער שטיממע דעם עוויגען דיינעם גאטטעם גען האַרעסט, אונד אללע דיען זע געבאָטהע, דיא איד דיר יעטצט פאַרלעגע, זאָרגפֿעלטיג בעאָבאָכטעסט; (ו) זאָ ווירד דער עוויגע דיין גאטט דיד זעגענען, וויא ער דיר פֿער הייסען האַט; דוא ווירסט פֿעלען פֿעלקערן לייהען, אבער ניכטס לעהנען, דוא ווירסט איבער פֿעלע פֿעלקער הערר

ומשלח

פֿעלען פֿעלקערן לייהען, אבער ניכטס לעהנען, דוא ווירסט איבער פֿעלע פֿעלקער הערר

תרגום אונקלוס

ר ש י

אחסנא למירחה: (ה) להוד אם קבלת תקביל למימרא דני אלהך למטר למעבד ית כל תפקידתא דדא די אנא מפקיד לך יוקא דין: (ו) ארי יי אלהך ברכך פמא די מגיל לך ותוויף לעממין סגיאין ואת לא

אביון שהוא תאב לכל דבר: (ה) רק אם שמוע תשמע. אז לא יהיה נך אביון: שמוע תשמע. שמע קמע' משמיעין אותו הרבה: (ו) כאשר דבר לך. והיכן דבר צורך אתה בעיר (דברים כ"ח): והעבטת. כל לשון הלואה כשנופל על המלוה נופל בלשון מפעיל כגון והלוית והעבטת ואם היה אומר ועבטת היה נופל על הלוה כמו ולוית: והעבטת גוים. יכול שתהא לזה

ב א ו ר

שלא תגוש את אחיך אין כורך אם היו כל ישראל או רוב' שומעי' בקול השם אז לא יהיה נך אביון שהו' לריך להיותך מלוה בו, (הראב"ע), וע' ד המתרגם האשכנזי מוסב למה שיאמר להלן כי יהיה נך אביון, ולשון אפס (לזוהר) בל"א, ופעל יהיה מתורגם בל"א בבנין התנאי והספק (עם גזולטע ניכט זיין), כי בל"הק אין הגדל בין הבנין הגזר בהחלט (ווינדיקאטיף) לבנין התנאי והספק (קאנדיקאטיף או פאסטאטיף). וזהו מה שאמרו רבותינו ז"ל כי לא יהיה נך אביון ולהלן הוא אומר כי לא יחדל אביון? כוונת המקשה שאם יהיה מאמר כי יהיה נך אביון גזר בהחלט, הנה יהיה סותר למה שאמר להלן. ותירץ כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום וכו', השעור שאינו מאמר גזר, כי אם מבנין התנאי (עם גזולטע ניכט זיין), כפי הכוונה הראשונה אין ראוי שיהיה נך אביון. אבל כל זה אינו רק אם תשמע וגומר, ואולם אם יארע שיהיה נך אביון (דהיינו אם לא יעשו ישראל רצונו של מקום), לא תאמץ וגומר; זהו שעור והמשך הכתובים. והנה אביון שם משרש אבה, והונח על התאב ומתאוה לכל ואינו מולא, אמרו בויקרא רבה אביון הוא רואה דבר ואינו אוכל, רואה דבר ואינו שותה. מעתה אם היו ישראל עושים רצונו של מקום והברכה מזויה, אפשר שיהיו בארץ ישראל עשירים ועניים, אבל ימלאו העניים די לרכס, ויסתפקו בו ולא יהיו אביונים: (ו) והעבטת, לשון הלוואה על המשכון, המלוה הוא המעביט

ה מ ע מ ר

כסף תלוה לאיש לצורך עבודה שדהו לא תגוש אותו בשנה השביעית כי לא יהי' לו מה לשלם, ועי' אמר כי אם שמוע תשמע לקול ה' לא יהי' נך אביון כזה כי ה' יברכהו בארץ ויהי' ידו משגת לשלם לך, אבל אין ספק שיהיו בארץ עניים שאין להם נחלת שדה וכרם כלל, גם זקנים וחלוצי כח ואשר נסלו למאכל, ועליהם נאמר כי לא יחדל.

העררשען, אונד איבער דיק
ווערדען זיא ניכט העררשען.
(ז) וואָ אַבער אין דעם לאַנדע,
דאָ דער עוויגע דיין גאַטט דיר
אוינגיבט, אין אירגענד איינער
שטאַדט איינער פֿאַן דייען
ברידערן דירפֿטיג זיין ווירד,
זאָ פֿערהאַרטע דיין הערץ
ניכט, אונד פֿערשליסע דייע
האַנד ניכט, געגען דייען
דירפֿטיגען ברודער; (ח) טהוע
איהם דייע האַנד אויף, אונד
ליהע איהם, זאָ פֿיעל ער בע-
דאַרף, זאָ ווייט זיין מאַנגעל
רייכט. (ט) היטע דיק, דאַס

ניכט

ר ש י

מזה ומלוה לזה ת"ל ואתה לא תעבט:
ומשלת בגוים רבים. יכול גוים אחרים
מושלים עליך ת"ל וכך לא ימשלו: (ז) כי
יהיה כך אביון. התאב תאב קודם: מאחד
אחיד. אחיד מאבד קודם לאחיד מאמך:
שעריך. עניי עריך קודמים לעניי עיר
אחרת: לא תאמן. יש לך אדם שמלטער
אם יתן אם לא יתן לכך נאמר לא תאמן
יש לך אדם שמוטע את ידו וקופלה לכך
נאמר לא תקפוץ: מאחיד האביון. אם
לא תתן לו סופך להיות אחיו של אביון:
(ח) פתוח תפתח. אפילו כמה פעמים:
כי פתוח תפתח. הרי כי משמש כלשון אלא: והעב' תעביטו. אם לא רצה במתנה תן לו בהלוואה:
די מחסורו. ואי אתה מצווה להעשירו: אשר יחסר לו. אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרון
לפניו: לו. זו אשה וכן הוא אומר אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב').

וקרא

ומשלת בגוים רבים ובה לא
ימשלו: (ז) כי
יהיה בה אביון מאחד אחיה
באחד שעריך בארצה אשר יהוה
אלהיה נתן לך לא תאמן את-
לבבך ולא תקפיץ את-ידך מאחיק
האביון: (ח) כי פתוח תפתח את-
ידך לו והעבט התעביטנו די
מחסרו אשר יחסר לו: (ט) השמר
לך

תרגום אונקלוס

לא תויף ותשלוט בעממין סגיאין ובה לא
ישלטון: (ז) ארי יהי בה מספינא חד
מאחד בחדא מקירוף בארעה די יי אלהך
יהי לך לא תתקיף ית לבה ולא תקפוץ
ית ידך מאחור מספינא: (ח) אלהין מפתח
תפתח ית ידך ליה ואונפא תזפיניה
במפת חסרונה די יחסיר ליה: (ט) איסתמר
לך

ב א ו ר

המעביט, והלוה העובט: (ז) לא האמץ את לבבך, כי המונע עלמו מלהטיב לעני ואביון הוא
לריך לאמן לבדו לפי שהרחמנות היא טבעית לאדם: תקפץ, תסגור, וכן קפלה פיה, יקפלו
מלכים פיהם, והוא פעל קל. (הראב"ע): (ח) את ידך לו, לאשר אין לו כלום: העביטנו
תתן לו משלך על עבדו. והנה תעביטנו תקפ. עבטו: די מחסרו. ואי אתה מצווה להעשירו,
והכלל

ה מ ע ר

(ז) ולא תקפיץ את ידך, ת"א ולא תקפוץ וכו', ויש ספרים דכתיב בהן ולא תקמוט,
וכתב החכם אזהב גר ולשון זה נמלא בארמית להוראת הסגירה (עיין בערוך), ולשון ראשון
(תקפוץ) לא ידעתי הימלא להוראה זאת בארמית, כי קפילה בתלמוד אינה אלא
מענין

ניכט דער ניעדערטרעכטיגע געדאנקע אין דיינעם הערצען אויפשטייגע, דאז זיעבענטע יאהר, נעמליך דאז ערלאס יאהר זיין נאהע, דאס דוא דיעזערהאלב געגען דיינען דירפטגען ברודער זא איבעל געזינטט ווירדעסט, איהם ניכטס צוגעבען; ווען ער איז בער דיך צום עוויגען ריעפע, זא ווירדע עם דיר צור זונדע גערעכענט ווערדען. (י) גע= בען זאלסט דוא איהם אונד דיך עם ניכט פערדריסען לאס= סען, דאס דוא איהם גיכסט; דען דאפיר ווירד דער עוויגע דיין גאטט דיך אין אללער די נער ארבייט אונד אין דיי=

לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל יהוה והיה בך חטא: (י) נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל זה יברכה יהוה אלהיך בכל מעשה ובכל משלח ידך: (יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על=

קן

נעם געווערבע זעגענען; (יא) דען עם ווירד אין דעם לאנדע דאך ניכט אן דירפטגען מאנגעלן דא=

ר ש י

(ט) וקרא עליך. יכול מזה ת"ל ולא יקרא: והיה כך חטא. מ"מ אפי' לא יקרא. אס כן למה נאמר וקרא עליך ממהר אני ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא: (י) נתן תתן לו. אפילו מאה פעמים: לו. בינו וביניך: כי בגלל הדבר. אפילו אמרת ליתן אתה נוטל שכר האמירה עם שכר המעשה: (יא) על כן. מפנין: לאמר

תרגום אונקלוס

לך דלמא יהי פתגמא עם לבך ברשע למימר קריבת שתא שביעתא שתא דשמיטתא ותבאש עינך באחוד מספינא ולא תתן ליה ויקרי עליך קדם יי ויהי בך חובא: (י) מתן תתן ליה ולא יבאש לבך במתנך ליה ארי בדיל פתגמא קדין יברכינך יי אלהך בכל עובדך ובכל אושטות ידך: (יא) ארי לא יפסוק מספינא

מגו

ב א ו ר

והכלל שגם בנדון הלדקה והסוזר לאביונים תשזור חוק וסדר: (ט) בליעל, תואר לדבר: וקרא עליך, השם יודע הכל אף אס לא יקרא, אלא שהכתוב דבר בהווה: (י) ולא ירע לבבך, לא תתן לו מחמת יראת העונש לפי שאנכי מנוך עליו ולבך רע, אבל נתון תתן מתוך שמחת לב: (יא) כי לא יחדל אביון, כי יודע כי יבא דור שלא יהא רובו זכאי. (הראב"ע): לאחיק, כלל לענין

ה מ ע מ ר

מענין מקפץ על הגבעות ע"כ, ולא זכר לשון המשנה בנטיין (כ"ט א') חרש רומז ונרמז זן בתירא אומר קופץ ונקפץ, וענינו סגירת שפתים, ואינו מענין מקפץ על הגבעות. (ד"ה):

כי

דארום געביעטהע איך דיר, געגען דען ארמען אונד דירפֿטיג געגען ברודער אין דיינעם לאַגֿ. דע דיינע האַנד אויפֿצוטוהן. (יב) ווען דייין ברודער דער עברי אָדער איינע עבריה דיר פֿערֿ קויפֿט ווירד, זאָ זאָלל ער דיר זעכס יאָהרע דיענען; אים זיי בענטען יאָהרע אַבער זאָללסט דוא איהן פֿרויאַ פֿאָן דיר לאַסֿ. סען; (יג) אונד ווען דוא איהן לאָז גיעבסט, זאָ לאַס איהן ניכט לעער פֿאָן דיר ציעהען; גיב

כִּן אַנְכִי מִצִּוְיָהּ לֵאמֹר פֶּתַח תִּפְתָּח הַתְּפִלָּה אֶת־יְדֶיךָ לְאַחֶיךָ לְעִנְיָהּ וּלְאַבְיָנָהּ בְּאַרְצָהּ: ס (יב) כִּי־ יִמְכַר לְךָ אֶחָיִךָ הָעִבְרִי אֹו הָעִבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבְשָׁנָה ה־רִשְׁבִיעִת תִּשְׁלַחְנוּ חֶפְשִׁי מֵעִמְךָ: (יג) וְכִי־תִשְׁלַחְנוּ חֶפְשִׁי מֵעִמְךָ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם: העניק

ר ש י

תרגום אונקלוס

לאמר. ענה לעובדך אני משיאך: לאחיד לעניך. לאיזה את לעני: לעניך. ביו"ד אחד לשון עני אחד הוא אבל עניך בשני יודי"שני עניים: (יב) כי ימכר לך. על ידי אחרים במכרוהו בית דין בגנבתו הכתוב מדבר והרי כבר נאמר כי תקנה עבד עברי (שמות כ"א) ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר אלא מפני שני דברים שנתחדשו כאן אחד שכתוב או העבריה אף היא תלא בשש ולא שמכרו' בית דין שאין האשה נמכרת בגנבתה שנאמר בגנבתו ולא בגנבת' אלא בקטנה שמכרה אביה ולמד כאן שאם יאלו שש שנים קודם שתיבא סימנין תלא ועוד חדש כאן הענק תעניק: הענק

מגו ארעא על בן אגא מפקדך למימר מפתח תפתח ית ידך לאחיק לעניך ולמסבינה ובארעה: (יב) ארי ינדבן לך אחוק בר ישראל או בת ישראל ויפלחיקנה שית שנין ובשקא שביעיתא תפטריגיה בר חורין מעמך: (יג) וארי תפטריגיה בר חורין מעמך לא תפטריגיה ריקן: אשרשא

ב א ו ר

לעניך ולאביונך פרט: (יב) אחיד העברי, בגניבתו או העבריה שמכרה אביה בקטנותה לאמה, והגיעו שש שנים קודם הבאת סימנים: השלחנו חפשי, כמו שלויתי כבר, וכתב בסדר אלה המשפטים: (יג) ריקם, תואר פעל השלוח, והטעם בידים ריקניות: העניק

ה מ ע מ ר

(יב) כי ימכר לך אחיד, גם זה מענין מדת התנייה אשר צוה תגיע האומה אל שלמות האושר, וכבר באה המלוה הזאת בספרים הקודמים, וכאן נתחדשו בה שני דברים כמו שאמרו חז"ל כי מקודם אמר אך ועוב לו עמך, ועתה הוסיף כי גם בשלחו הענק יעניק לו למען לא ישוב לביתו ריקם; וכתב רבינו אהרן הלוי בספר המלות שלו וז"ל ונוהגת מלוה זו בזכרים ובנקבות ובזמן הבית וכו', ומ"מ אף בזמן הזה ישמע חכם ויוסיף לקח שאם שבר מבני ישראל ועבדו זמן מרובה או אפילו מועט שיענוק לו בלאתו מעמו מאשר ברכו ה' עב"ל ודפח"ח. והנה לפי הפשוט ידבר פה הכתוב אף במוכר עצמו ובא בנפסל כמו כי ימוך אחיד ונמכר לך (ויקרא כ"ה ל"ט), וחז"ל קבלו במכרוהו ב"ד הכתוב מדבר ודעתם רחבה מדעתנו.

(יד) גיב איהם איין געשענק מיט פֿאַן דיינעם קליינען פֿיעה, פֿאַן דיינער טענע אונד פֿאַן דיינער קעלטער; נאָכדעם דער עוויגע דיין גאָטט דין געזעגנעט האַט זאָללסט דוא איהן בע- שענקען; (טו) דוא מוסט בע- דענקען, דאַס דוא אויך איין קנעכט געוועזען ביזט אים לאַג- דע מצרים, דער עוויגע דיין גאָטט אָבער האַט דין ערלע- זעט; דאַרום געבע איד דיר יעצט דיעזעס געבאָט. (טז) זאָללטע ער אָבער צו דיר שפרעכען, איד ווילל ניכט פֿאַן דיר ציעהען, אויס לעבע פֿיר דין אונד דיין הויז, ווילל עס

(יד) העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך יהוה אלהיך תתן לו: (טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויספדך יהוה אלהיך על-בן אנכי מצוה את הדבר הזה היום: (טז) והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך: (יז) ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת

והיה

איהם ביא דיר וואָהלאַגעגאַנגען; (יז) זאָ נים איינע פֿפֿרימע, אונד דורכבאַהרע זיין אָהר אַן דער

הויז

ר ש י

תרגום אונקלוס

(יד) העניק תעניק. לשון עדי בגובה ובמראית העין דבר שיהא נכר שהטיבות לו ויש מפרשים לשון הטענה על לווארי: מלאך מגרנך ומיקבך. יכול אין לי אלא אלו בלבד ת"ל אשר ברכך מכל מה שבכך בוראך ולמה נאמרו אלו מה אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה אף כל שהוא בכלל ברכה ילאו פרדות ולמדו רבותינו במסכת קדושין בגזרה שזה כמה נותן לו מכל מין ומין: (טו) וזכרת כי עבד היית. והענקתי ושנית לך מצות מלכים וכות הים אף אתה העניק ושנה לו:

(יז) עבד

(יד) אפךשא תפריש ליה מענה ומאדךך ומפועצרתך די ברכך יי אלהך תתן ליה: (טו) ותדבר ארי עבדא הויחא בארעא דמצרים ופרקך יי אלהך על בן אנא מפקיד לך ית פתגמא הדין יוסא דין: (טז) ויהי ארי יומר לך לא אפוק מעמך ארי רחמך וית איגש ביתך ארי טוב ליה עמך: (יז) ותיסב ית מרצעא ותתן באזניה

ובדשא

ב א ו ר

(יד) העניק, מגזרת ועניקים לגרורותיך, והטעם עשה לו תפארת, או יהיה פירוש המלה כפי המקום בלא אף (הראב"ע), ואונקלוס תרגמו לשון הפרשה, והמתרגם האשכנזי תרגמו לשון מתנה, והענין אחד הוא: ומגרנך, מתבואת גרנך, וכן מיקבך: (טו) כי עבד היית, והוליאך ברכוש גדול, (הראב"ע), ועל דרך הפשט תחמול על העבד בזכך כי גם אתה היית עבד כמוהו, כאשר בארנו בפסוק כי גרים

ה מ ע מ ר

(יד) מצאנך ומגרנך ומיקבך, ולא אמר מבקרין כי הנקר הוא יקר הערך ותורת ה' תמימה וגם במדת החמלה והחנינה במרה בדרך הממולע, ולח"ל דרך אחרת בזה, עיין רש"י.

וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאָף לְאַמְתְּךָ
 תַּעֲשֶׂה-בֶן: (יח) לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ
 בְּשִׁלְחֶךָ אֹתוֹ חֶפְשִׁי מֵעִמְךָ כִּי
 מִשְׁנֵהוּ שָׂכָר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ
 שָׁנִים וּבִרְכָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
 אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: פ
 (יט) כָּל-הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךָ
 וּבְצֵאתְךָ הַזֶּכֶר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה

הויזטהיערע, אונד ער זאלל
 דיין בעשטענדיגער קנעכט
 בלייבען (דאז הייסט ביז צום
 אללגעמיינען פרייהייטסיאָה-
 רע). מיט דיינער מאַגד זאלסט
 דוא עס אויך אַלזאָ האַלטען
 (אין אַנזעהונג דער געשענקע).
 (יח) ווען דוא איהן פרייאַב-
 ציעהען לאַססעסט, זאלל עס
 דיר ניכט פֿערדריסליך זיין,
 דאָס ער דיר דיא זעכס יאָהרע
 אום דען צווייפֿאַצען לאָהן איי-
 נעם מיעטהקנעכטעס געדיענט
 האַבע, דען דאָפֿיר ווירד דער

אלהיך
 עוויגע דיק זענגען, אין אללעס וואָס דוא טהוכט. (יט) אללע מעגליכע ערשטגעבורט, דיא
 אונטער דיינעם גראַסען אונד קליינען פֿיעה געבאָרען ווירד, זאללסט דוא דעם עוויגען דיי-
 נעם

תרגום אונקלוס

ר ש י

וּבְדָשָׁא וַיְהִי לְךָ עֶבֶד פְּלַח לְעַלְמָא וְאָף
 לְאַמְתְּךָ תַּעֲבִיד בֶּן: (יח) לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ
 בְּמִפְטָרְךָ יִתִּיָּה בֶר חוֹרִין מֵעִמְךָ אָרִי עַל
 חַד תִּרְיִן בְּאַגְר אַגְרָא פְּלַחְךָ שִׁית שָׁנִין
 וּבִרְכִינְךָ יְי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־דִּי תַעֲבִיד: (יט) כָּל
 בּוֹקְרָא דִּי יִתְּלִיד בְּחוֹרְךָ וּבְעֵגְךָ וּדְכָרִין
 תִּקְדִּישׁ

(יז) עבד עולם. יכול במשמעו תלמוד
 לומר ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל
 משפחתו תשובו (ויקרא כ"ד) הא למדת
 שאין זה אלא עולמו של יובל: ואף לאמתך
 תעשה בן. הענוק לה יכול אף לרביעה
 השנה הכתוב אותה ת"ל אם אמור יאמר
 העבד עבד נרבע ואין אמה נרבעת:
 (יח) כי משנה שנה שני. מכאן אמרו
 עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה
 וזהו כפלים שבעבודת שני יום ומהו
 עבודתו בלילה רבו מוסר לו שפחה כנענית והולדות לאדון: (יט) כל הבכור וגומר תקדיש.
 ובמקום אחר הוא אומר לא יקדיש שנאמר אך בכור אשר יבכר לה' וגו' (שם כ"ו) הא כיכד אינו
 מקדישו לקרבן אחר וכאן למד שמזה לומר הרי אתה קדוש לבכורה. ד"א א"ל לומר תקדיש שכבר
 נאמר

ב א ו ר

גרים הייתם וגומר: (יז) עבד עולם, יכול במשמעו תלמוד לומר ושבתם איש אל אחוזתו ואיש
 אל משפחתו תשובו (ויקרא כ"ה י'), הא למדת שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא), וכן הוא
 בתרגום אשכנזי: ואף לאמתך תעשה בן, דבק עם הענוק תעניק ואם הוא רחוק (במאמר),
 כמו שלם ישלם אם אין לו, ואם שלם אלה (גם הם רחוקים במאמר), ורבים בן, כי אין אשה
 נרבעת. (ראב"ע): (יח) כי משנה שנה שני, לא יקשה בעיניך, שתשלמו חפשי מעמד כמה
 שאתה נותן לו משנה וכפילות שנה שני בעבודת שש שנים שעבד אותך, שאתה מעניק לו
 מלאך מגרנד ומיקבד מלבד שכירות של קנין שש שנים שקנית אותו, שהרי יברכך ה' בכל
 אשר תעשה, (הרשב"ם), וכן הוא בתרגום אשכנזי, והוא מסכים עם סדר הטעמים, שאלו היה
 כי משנה שנה שני מתשובת התנאי, היה האתנח ראוי לבא בתיבת מעמד, כי שם סוף התנאי:
 וברכך, פועל עתיד ולא עבר, כי אין הפרש ביניהם רק מטעם המקום. (הראב"ע): (יט) תקדיש
 לה', כלומר נהוג בו דין קדוש שלא תעבוד בו ולא תגזו, ומה שכתוב לא יקדיש איש אותו

נעם גאטטע הייליגען, מיט איי-
נעם ערשטגעבארנען אַכסען
זאָללסט דוא קיינע אַרבייט
פֿערריכטען, אונד איין ערשט-
געבארנעס שאַף ניכט בעשעע-
רען. (כ) פֿאַר דעם עווי-
גען דיינעם גאָטטע זאָללסט
דוא עם יאַהר פֿיר יאַהר
פֿערצעהרען, אַן דעם אַר-
טע, דען דער עוויגע ערוועה-
לען ווירד; דוא אונד דיי-
נע הויזלייטע. (כא) ווען עם
איינען לייבעספֿעהלער האָט,
איזט לאַהם אָדער בלינד,
אָדער האָט זאָנסט איינען
בעיען פֿעהל, זאָ זאָללסט דוא

אלהיך לא תעבד בבכר שורך
ולא תגז בכור צאנך: (כ) לפני
יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה
במקום אשר יבחר יהוה אתה
וביתך: (כא) וכי יהיה בו מום
פסח אז עור כל מום רע
לא תזבחנו ליהוה אלהיך:
(כב) בשעריך תאכלנו הטמא
והטהור יחדו כצבי וכאיל: (כג) רק

אח

עם ניכט דעם עוויגען דיינעם גאָטטע אַפֿפֿערן; (כג) זאָנדערן אין דיינען טהאַרען פֿערצעה-
רען, דער אונרײַנע מיט דעם ריינען צוזאַממען, וויא איין רעה אונד איינען הירש; (כג) יעדאָך

נאך

ר ש י

נאמר אל תקדיש וא"ל לומר אל תקדיש
שהרי כבר נאמר תקדיש הא כיכד מקדישו
אתה הקדש עליו ונותן להקדש כפי טובת
הנאה שבו: לא תעבד בכור שורך ולא
תגז וגומר. אף החילוף למדו רבותינו
שאסור אלא שדבר הכתוב בהווה: (כ) לפני
ה' אלהיך תאכלנו. לכהן הוא אומר שכבר
מלינו שהוא ממתנות כהונה אחד הם
ואחד בעל מום שנאמר ונשרס יהיה לך
וגו' (שם כ"ח): שנה בשנה. מכאן שאין
מזהין אותו יותר על שנתו יכול יהא
פסול משעברה שנתו כבר הוקש למעשר

תרגום אונקלוס

תקדיש קדם יי אלהך לא תפלה בבוקרא
דתורך ולא תגזו בוקרא דענך: (כ) קדם
יי אלהך תיכליגיה שנה בשנה בארץ
די יתרעי יי את ואיגש ביתך: (כא) וארי
יהי ביה מוקא חגיר או עויר כל מום ביש
לא תכסיגיה קדם יי אלהך: (כב) בקירוך
תיכליגיה מסאבא ודקניא פחדא כבשר

טביא

שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויזהרך וזכורת בקרך ולאנד (דברים י"ד) מה
מעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור אינו נפסל אלא שמלוה חוך שנתו: שנה בשנה.
אם שחטו בסוף שנתו אוכלו אותו היום ויום אחד משנה אחרת למד שאכל לשני ימים ולילה אחד:
(כא) מום. כלל: פסח ועור. פרט: כל מום רע. חזר וכלל מה הפרט מפירש מום הגלוי ואינו חוזר
אף כל מום שבגלוי ואינו חוזר: (כג) רק את דמו לא תאכל. שלא תאמר הואיל וכולו היתר

ב א ו ר

(במדבר כ"ז ב"ו), כבר פירשתיו לא יקדיש איש אותו לקרבן אחר. (הראש"ם): (כ) שנה בשנה ו
כל שנה שזדמן לך תביאנו אל המקום אשר יבחר וזם תאכלנו: (כא) כל מום רע, מום אחד
מהמומים הנזכרים: (כב) בשעריך תאכלנו, יש אומרים הכהן יאכלנו חון למקדש, ויש אומרים
אזר שיש בו מום הוא לישראל, וזה רחוק בעיני (הראש"ב). ולא ידעתי מדוע הרחיק האמת,
שהרי בכור בעל מום נאכל לזרים על ידי פדיון, וכן מה שאמר על הכבור שיאכל במקדש,
ועל פסחו שיאכל במקדש ולא חון ממנו, הם דברים שאין להם שחר: הטמא והטהור
יחדיו, יאכלנו:

שמור

ראה טו טו

את-דמו לא תאכל על-הארץ
תשפכנו כמים: פ

טו (א) שמור את-חדש האביב
ועשית פסח ליהוה אלהיך כי
בחדש האביב הוציאת יהוה
אלהיך

חרגום אשכנז פד

זיין בלוט דארפסט דיא ניכט
עססען, זאנדרערן מוסט עס
אויף דיא ערדע גיעסען וויא
וואססער.

טו (א) נים דען ארענמא-
נאט אין אכט, דאס דוא
אין דעמועלבען דעם עוויגען
דיינעם גאטטע צועהרען, דאז
פסח פערריכטעסט; דען אים
ארענמאנאטע האט דך דער עוויגע דיין גאטט אין איינער נאכט אויס מצרים ענטלאס-
סען

חרגום אונקלוס

מביא ואילא: (נג) לחוד ית דמיה לא
תיכול על ארעא תשדיניה במיא:

טו (א) טר ית ירקא דאביבא ותעביד פסקא
קדם יי אלהך ארי בירקא דאביבא
אפקך

ר ש י

הנא מכלל איסור הוא שהרי קדש ונשחט
בחוק בלא סדיון ונאכל יכול יהא אף הדם
מותר ת"ל רק את דמו לא תאכל:
טו (א) שמור את חדש האביב - מקודש
בוואו שמור שיהא ראוי לאביב
להקריב צו את מנחת העומר ואס לאו
עבר

ב א ו ר

טו (א) שמור את חדש האביב, קרא שם לחדש פראשון בל"ה, בעבור שברוב השנים יהיה
בו האביב, כי שמות החדשים ניסן סיון גם בסלו טבת אדר הנזכרים במקרא, אינם
לשון הקודש, ומלאנו זיו ואיתנים וכו'. ורבותינו ז"ל אמרו שמור את חדש האביב הסתכל קודם
בוואו שיהיה ראוי לאביב, להקריב צו מנחת עומר, ואס לאו עבר השנה - ויזכור המודש ולא
יזכור יום עשיית הפסח, וכן בשאר המועדים לא יבאר הלכתם ודינם אבל יקבר בכלם, כי כבר
מלות הרגלים מבוטאות. (מדברי הרמב"ן): לילה, הו"אך מתחת רשות פרעה, כי ממחרת הפסח
לאו, אלא שבליה נתן להם פרעה רשות ללאת, שנאמר ויקרא למשה ולאהרן לילה (שמות י"ב
ל')

ה מ ע ר

טו (א) שמור את חדש האביב, הנה הזכיר ממועדי ה' רק שלש רגלים פסח, שבועות,
וסוכות, והשמיט ר"ה וי"ב (אף כי הוא שבת שבתון וקדוש מאלד), כי כל המלות
הנזכרים במשנה תורה הנה אף אשר תכליתם אושר האומה בכללה כאשר בארנו פעמים;
ולזה הזכיר אף שלש רגלים שבהם יתאספו יחדיו שבעייה בהמון חוגג ויודו לה' חסדו אשר עשה עם
ישראל, כי עי"ז יתעורר בלבנם אהבת רעים ודבקות בארץ אבותם, וזה יסוד מוסד להללחת
המדיני כוודע; אולם בר"ה וי"ב לא היה מן החיוב לעלות לרגל ועוד נאמר שיען סבות
שלשת המועדים האלה מקורם בתולדות האומה ואודותיה כי פסח הוא מועד לאתם מארץ
מצרים, ושבועות הוא זכר ליום הנבחר צו הבדילנו מכל העמים להיות לו לעם סגולה,
וסוכות כי בסכות הושבתי את בני ישראל אף הוא חג האסיף שבו ישמחו כל העם, ולכן נשנו אף אלה
החגים כאן, אבל בר"ה וי"ב לא בא בתורה שהמה זכר ליציאת מצרים. והנה לא הזכיר
בפסח וסכות את יום החג כי זה היה נודע לכל שומעיו (רק בשבועות לוח שבועה שבועות תספר
לך וכו', יען הספירה עלמה היא מזה נאשר בא בקבלה) אף הזהירם במלות התלויות גם.
ובחח